

Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών Εξειδίκευσης του Τμήματος Ελληνικής Φιλολογίας του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης σε συνεργασία με το ΕΚΕΦΕ Δημόκριτος – Ινστιτούτο Πληροφορικής και Επικοινωνιών με τίτλο: «Εξειδίκευση στις Τ.Π.Ε. και Ειδική Αγωγή – Ψυχοπαιδαγωγική της ένταξης»

**ΑΠΟΨΕΙΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΑΣ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΓΙΑ ΤΗ ΣΥΜΠΕΡΙΛΗΠΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ
ΠΑΙΔΙΩΝ ΜΕ ΔΙΑΤΑΡΑΧΕΣ ΑΥΤΙΣΤΙΚΟΥ ΦΑΣΜΑΤΟΣ ΣΤΟ
ΓΕΝΙΚΟ ΣΧΟΛΕΙΟ**

**PRIMARY EDUCATION TEACHERS' BELIEFS ABOUT THE
INCLUSION OF CHILDREN WITH AUTISM SPECTRUM
DISORDER**

της

Ευαγγελίας Μπόννα

Μεταπτυχιακή διατριβή που υποβάλλεται στην τριμελή επιτροπή για την απόκτηση του μεταπτυχιακού τίτλου του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών Εξειδίκευσης του Τ.Ε.Φ-Δ.Π.Θ. σε συνεργασία με το Ε.Κ.Ε.Φ.Ε. Δημόκριτος Ινστιτούτο Πληροφορικής και Επικοινωνιών με τίτλο: «Εξειδίκευση στις Τ.Π.Ε. και Ειδική Αγωγή – Ψυχοπαιδαγωγική της ένταξης»

Εγκεκριμένο από την τριμελή επιτροπή:

1^{ος} Επιβλέπων: Πασχάλης Καβαλιώτης, Συνεργαζόμενος Ερευνητής Τ.Ε.Φ. Δ.Π.Θ.

2^{ος} Επιβλέπων: Μαρία Μητσιάκη, Επίκουρη Καθηγήτρια Τ.Ε.Φ. Δ.Π.Θ.

3^{ος} Επιβλέπων: Ιφιγένεια Δόση, Μεταδιδακτορική Ερευνήτρια Τ.Ε.Φ. Δ.Π.Θ.

ΚΟΜΟΤΗΝΗ/ΑΘΗΝΑ, 2019

Περίληψη

Η συμπερίληψη των παιδιών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες και αναπηρία στο γενικό σχολείο, αποτελεί μια θεματική η οποία απασχολεί τόσο την εκπαιδευτική κοινότητα όσο και το σύνολο της σημερινής κοινωνίας. Η συμπερίληψη όλων των μαθητών και η παροχή ίσων εκπαιδευτικών ευκαιριών, αποτελεί στόχο όλων των ανεπτυγμένων κοινωνιών. Στην Ελλάδα, η ειδική αγωγή και εκπαίδευση παρουσιάζει εξέλιξη τόσο σε επίπεδο νομοθετικό, όσο και σε επίπεδο ενημέρωσης και δραστηριοποίησης της κοινής γνώμης. Στη σύγχρονη εποχή, αναγνωρίζεται ως επιτακτική ανάγκη η εκπαίδευση όλων των μαθητών στο γενικό σχολείο, γεγονός που στοχεύει στην άρση του αποκλεισμού και την περιθωριοποίηση των μαθητών με οποιουδήποτε είδους διαφορετικότητα. Η συμπερίληψη μαθητών με ΔΑΦ στις τάξεις του γενικού σχολείου πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης αφορά τη δυναμική παρουσία τους μεταξύ των συνομηλίκων και σχετίζεται με την ενεργό συμμετοχή τους στις αλληλεπιδράσεις που λαμβάνουν χώρα εντός της σχολικής μονάδας. Για την επιτυχημένη πορεία του μαθητή με ΔΑΦ που φοιτά στο γενικό σχολείο, την εμπλοκή του στις παρέες συνομηλίκων και την υπερπήδηση των εμποδίων κοινωνικής επικοινωνίας, εφαρμόζονται εξατομικευμένα προγράμματα παρέμβασης, τα οποία υποστηρίζουν τις μοναδικές ανάγκες του στη μάθηση και την επικοινωνία. Η παρούσα ερευνητική εργασία, εστίασε στη μελέτη των απόψεων των εκπαιδευτικών πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης αναφορικά με τη συμπερίληψη μαθητών με ΔΑΦ στις τάξεις των γενικών σχολείων. Τα δεδομένα της έρευνας συλλέχθηκαν με χρήση ερωτηματολογίου στο οποίο συμπεριλαμβανόταν η κλίμακα TATIS. Στην έρευνα έλαβαν μέρος 150 εκπαιδευτικοί των ειδικοτήτων ΠΕ70 και ΠΕ71. Τα αποτελέσματα της έρευνας έδειξαν ότι η στάση των εκπαιδευτικών απέναντι στη συμπερίληψη των μαθητών με ΔΑΦ στο γενικό σχολείο είναι θετική. Οι εκπαιδευτικοί ειδικής αγωγής είναι περισσότερο θετικά διακείμενοι απέναντι στη συμπερίληψη και στη διαφοροποίηση των εκπαιδευτικών τους τεχνικών κατά τη διδασκαλία μαθητών με ΔΑΦ.

Λέξεις Κλειδιά: Συμπερίληψη, Ειδική Αγωγή, Εκπαίδευση, ΔΑΦ, Ένταξη

Abstract

Nowadays, the inclusion of children with special educational needs and disabilities in general school is a subject that concerns both the educational community and the whole society. The goal which all the developed countries have, is to include all students in general schools and provide them equal education opportunities. In Greece, special education is evolving both at the legislative level and at the level of public awareness. Today, it is imperative to educate all pupils together in the primary school, as that to eliminate the exclusion and marginalization because of their diversity. The inclusion of all students with autism disorder spectrum in primary school classes involves their dynamic presence among peers and it is related to their active participation in the interactions taking place within the school. It is also important, a pupil with autism, to be involved in peer groups, to overcome social barriers. As a result, it is crucial for his successful academic career, to be taught with individualized intervention programs that support his unique needs in learning and communication. The present study is focused on the primary school teachers' views on the inclusion of students with autism spectrum in general school classes. The survey data were collected by using a questionnaire including the TATIS scale in it. The survey was attended by 150 general and special education teachers. The results of the survey showed that teachers' attitudes towards the inclusion of pupils in primary school at primary school are positive. Moreover, Special education teachers are more positively inclined towards the inclusion and diversification of their teaching techniques when teaching pupils with autism.

Key Words: Inclusion, Special Education, Education, Autism Disorder Spectrum, Integration

Βιβλιογραφία

Ελληνική

- Αγγελίδης, Π., (2011). *Παιδαγωγικές της Συμπερίληψης*. Αθήνα: Διάδραση.
- Αγγελίδης, Π. & Αβρααμίδου, Λ. (2011). Ανάπτυξη συμπεριληπτικής εκπαίδευσης μέσα από άτυπα περιβάλλοντα μάθησης. Στο: Π. Αγγελίδης, (επιμ.) *Παιδαγωγικές της Συμπερίληψης*. Αθήνα: Διάδραση.
- Ainscow, M. (2008). Οργάνωση των σχολικών τάξεων συνεκπαίδευσης. Στο: Τάφα, Ε. (επιμ.) *Συνεκπαίδευση παιδιών με και χωρίς προβλήματα μάθησης και συμπεριφοράς*, 25-54. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Βαλαμοτοπούλου, Χ., & Κουτελάκος, Ι. (2009). Το σύνδρομο Asperger στα παιδιά. *Το βήμα του Ασκληπείου*, 8(1), 78 - 92. Ανακτήθηκε στις 4 Ιουλίου 2019, από: <http://ejournals.teiath.gr/index.php/tovima/index> .
- Βάρβογλη, Λ. (2005). *Τι συμβαίνει με το παιδί; Νευροεξελικτικές διαταραχές της παιδικής και της εφηβικής ηλικίας*. Αθήνα: Καστανιώτη Α.Ε..
- Barton L. (2004). πολιτική της ένταξης. Στο Α. Ζώνιου - Σιδέρη (Επιμ.), *Θεωρία Α: Σύγχρονες Ενταξιακές Προσεγγίσεις*, 55 – 68. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Γενά, Α. (2002). *Αυτισμός και Διάχυτες Αναπτυξιακές Διαταραχές: Αξιολόγηση - Διάγνωση - Αντιμετώπιση*. Αθήνα: Έκδοση ιδιωτική.
- Γεωργιάδη, Μ., Κουρκουτάς, Η., & Καλύβα, Ε. (2007). Η συνεκπαίδευση (inclusion) στην Ευρώπη. Στο Γ. Καψάλης & Α. Κατσίκης (επιμ.) *Η πρωτοβάθμια εκπαίδευση και οι προκλήσεις της εποχής μας*, σσ. 1236-1243. Ιωάννινα: Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων.
- Γεωργιάδης, Μ., Κουρκούτας, Η., Καλύβα, Ε. (2008). *Η συνεκπαίδευση(inclusion) στην Ευρώπη*. Ανακτήθηκε στις 19 Μαΐου 2019, από: <https://www.specialeducation.gr/frontend/article.php?aid=273&cid=65>.
- Cohen, L., Manion, L. & Morrison, K. (2007). *Μεθοδολογία Εκπαιδευτικής Έρευνας*. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Cole, M. & Cole, S.R. (2000). *Η ανάπτυξη των παιδιών*. Τόμος Α΄. Αθήνα: Τυπωθήτω – Γιώργος Δαρδανός.
- Δροσινού, Μ. (2001). Ειδικές τάξεις ή τμήματα ένταξης, Περιέχεται στο: *Κοινωνική Εργασία*, τεύχος 64, σελ. 225-226.
- Ζησιμόπουλος, Δ. (2011). *Διδακτικές Σημειώσεις για το μάθημα Παιδαγωγική της Συνεκπαίδευσης. Στρατηγικές υποστήριξης των μαθητών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες στο γενικό σχολείο*. Πάτρα: ΠΤΔΕ.

- Ζώνιου-Σιδέρη, Α. (2011). *Οι ανάπηροι και η εκπαίδευσή τους. Μια ψυχοπαιδαγωγική προσέγγιση της ένταξης*. Αθήνα: Πολιτεία.
- Hansen, J. (2012). Limits to inclusion. *International Journal of Inclusive Education*, 16 (1),89-98.
- Happe, F. (2003). *Αυτισμός- Σύγχρονη Ψυχολογική Θεώρηση*. (Δ. Στασινός, Επιμ.) Αθήνα: Gutenberg.
- Heward, W. L. , (2011). *Παιδιά με ειδικές ανάγκες. Μια εισαγωγή στην ειδική αγωγή*. (Επιστ. Επιμ. Δαβάζογλου, Α. και Κοκκινός, Κ.), Αθήνα: Τόπος.
- Καβαλιώτης, Α. (2018). Η ψυχική ανθεκτικότητα των γονέων με παιδιά με αυτισμό. Αθήνα: Παπαζήσης.
- Κάκουρος Ε. , & Μανιαδάκη Κ. (2006). *Ψυχοπαθολογία παιδιών και εφήβων*. Αθήνα: Τυπωθήτω.
- Κουρκούτας, Η. (2010). Ενταξιακές Πολιτικές και Σύγχρονη Ειδική Αγωγή: Θεωρητικά ζητήματα και εμπειρικές μελέτες. *Επιστήμες αγωγής*, 10, 129 -135.
- Κυπριωτάκης, Α. (2001). *Μια παιδαγωγική: ένα σχολείο για όλα τα παιδιά*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Κυπριώτακης, Α. (2008). *Τα Ειδικά Παιδιά και η Αγωγή τους*. Αθήνα: Γρηγόρη.
- Κυριαζή, Ν. (2011). *Η κοινωνιολογική έρευνα*. Αθήνα : Πεδίο.
- Ματσαγγούρας, Η. (2003α). *Η Σχολική Τάξη. Χώρος – Ομάδα – Πειθαρχία - Μέθοδος*. Αθήνα: Γρηγόρης.
- Μακρής, Ν. (2002). Θεωρία του Νου: Προπομποί, αναπτυξιακά ορόσημα και επικοινωνιακές προεκτάσεις. *ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ, Ελληνική ψυχολογική εταιρεία*, 9 (3), 378-395.
- Μαντζίκιος, Κ. (2015). DSM – 5 και Αυτισμός. *Εφημερίδα Ελευθερία*. Δημοσιεύθηκε στις 6 Αυγούστου 2015. Ανακτήθηκε στις 10 Ιουλίου 2019. Διαθέσιμο στο: <https://www.eleftheria.gr/m/%CE%B1%CF%80%CF%8C%CF%88%CE%B5%CE%B9%CF%82/item/23846-dsm-5-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-%CE%B1%CF%85%CF%84%CE%B9%CF%83%CE%BC%CF%8C%CF%82.html>.
- Μισαηλίδη, Π. (2003). *Η θεωρία των παιδιών για το νου*. Αθήνα: Τυπωθήτω.
- Μπαμπάλης, Θ. (2012). *Η ζωή στη σχολική τάξη*. Αθήνα: Διάδραση.
- Μπάμπαλης, Θ. & Μανιάτης, Π. (2013). Ενδυναμώνοντας τις ταυτότητες στην πολυπολιτισμική σχολική τάξη. Στο: Αγγελίδης, Π. & Χατζησωτηρίου, Χ., (επιμ.) *Διαπολιτισμικός διάλογος στην εκπαίδευση*, 63 - 103. Αθήνα: Διάδραση.
- Νάνου, Α. (2005). *Εκπαιδευτικό πρόγραμμα ανάπτυξης του αφηγηματικού λόγου μέσω στρατηγικών για παιδιά που παρουσιάζουν αναπτυξιακές διαταραχές του λόγου*. Διδακτορική διατριβή. Θεσσαλονίκη: Α.Π.Θ.

- Νικολαΐδης, Ε., Μιζαμτσή, Σ., Μουρούζης, Α.(2012). Συγκριτική Μελέτη Θεσμικού Πλαισίου για την Προσβασιμότητα και τα Άτομα με Αναπηρία. Ανακτήθηκε στις 4 Ιουλίου 2019 από: <https://www.esamea.gr/legal-framework/syntagma>.
- Νικολαΐδης, Ε. (2013). *Σχεδιάζοντας στην πράξη τη νέα πολιτική για την αναπηρία –πρακτικά εργαλεία*. Αθήνα: Εθνική Συνομοσπονδία ατόμων με Αναπηρία.
- Νότας, Σ. (2005). *Το φάσμα του αυτισμού. Διάχυτες αναπτυξιακές διαταραχές. Ένας οδηγός για την οικογένεια*. Λάρισα: «έλλα».
- Παπαναστασίου, Κ. & Παπαναστασίου, Ε. Κ. (2016). *Μεθοδολογία Εκπαιδευτικής Έρευνας (Έκδοση 3η)*. Λευκωσία : Έκδοση συγγραφέα.
- Παπάνης, Ε., Γιαβρίμης, Π., Βίκη, Α. (2009). Καινοτόμες προσεγγίσεις στην ειδική αγωγή. Εκπαιδευτική έρευνα για τις ευάλωτες ομάδες πληθυσμού. Αθήνα: Σιδέρη.
- Πολεμικός, Ν., Καίλα, Μ., Θεοδωροπούλου, Ε., Στρογγυλός, Β.(2010). Εκπαίδευση παιδιών με ειδικές ανάγκες, σ.217. *Μια πολυπρισματική προσέγγιση*. Αθήνα: Πεδίο
- Πολυχρονοπούλου, Σ.(2012). *Παιδιά και έφηβοι με ειδικές ανάγκες και δυνατότητες*, τόμος Α΄. Αθήνα: Διάδραση.
- Παντελιάδου, Σ. & Αργυρόπουλος, Β. (2011). *Ειδική Αγωγή. Από την έρευνα στη διδακτική πράξη*. Αθήνα: Πεδίο.
- Ρήγα, Α.Β. (1998). Οι κοινωνικές αναπαραστάσεις των εκπαιδευτικών για τη συνεκπαίδευση παιδιών με και χωρίς ειδικές ανάγκες. Στο Τάφα, Ε. (1998). *Συνεκπαίδευση παιδιών με και χωρίς προβλήματα μάθησης και συμπεριφοράς*, σελ. 20. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Sherratt, D. (2008). Εισαγωγή στην ανάπτυξη της από κοινού κατανόησης μέσω αμοιβαίας εμπλοκής και επαφής με αυτιστικά παιδιά. Στο Η. Κουρκούτας, J. -P. Chartier (Επιμ.), *Παιδιά και έφηβοι με ψυχοκοινωνικές και μαθησιακές διαταραχές. Στρατηγικές παρέμβασης* (σσ. 349-354). Αθήνα: Εκδόσεις Τόπος.
- Σούλης, Σ. (2008). *Ένα Σχολείο για Όλους*. Αθήνα: Gutenberg.
- Σούλης, Σ. (2013). *Εκπαίδευση και αναπηρία*. Αθήνα: ΕΣΑμεΑ.
- Στάθης, Φ. (2001).· *Κοντά στο παιδί με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες*. Αθήνα: Έκδοση ιδιωτική.
- Στασινός, Δ., (2016). *Η Ειδική Εκπαίδευση 2020 plus. Για μια συμπεριληπτική ή ολική εκπαίδευση στο νέο - ψηφιακό σχολείο με ψηφιακούς πρωταθλητές*. Αθήνα: Παπαζήση.
- Τάνταρος, Σ. (2011). *Ανθρώπινη ανάπτυξη και οικογένεια*. Αθήνα: Πεδίο.
- Τριλιανός, Θ. (2013). *Μεθοδολογία της διδασκαλίας*. Αθήνα: Διάδραση.
- UNESCO (1994). *Διακήρυξη της Σαλαμάνκα και πλαίσιο Δράσης για την ειδική αγωγή. Παγκόσμια Διάσκεψη για την ειδική αγωγή*. Αθήνα: Έκδοση της Ελληνικής Επιτροπής για την UNESCO.

- Φρανσίς, Κ. (2003). *Αναπτυξιακές διαταραχές. Εστία Ειδικής Επαγγελματικής Αγωγής*. Αθήνα: Έργο "Στερξίς - ΕΠΕΑΕΚ".
- Χαρουπιάς, Α. (2003). Βελτίωση των συνθηκών ένταξης στο εκπαιδευτικό σύστημα ατόμων με πολλαπλές αναπηρίες. Πρακτικά επιμορφωτικών σεμιναρίων. Ιωάννινα και Θεσσαλονίκη: ΥΠΕΠΘ ΚΑΙ ΕΡΕΘΑ.
- Χρηστάκης, Κ.Γ. (1996). Σύγχρονες απόψεις για την εκπαίδευση των ατόμων με ειδικές ανάγκες (ΑμΕΕΑ). Στο: *εισηγήσεις σε επιμορφωτικό σεμινάριο για τους Σχολικούς Συμβούλους όλων των Βαθμίδων*, σελ. 528 - 538. Αθήνα: ΟΕΔΒ.
- Χρηστάκης, Κ.Γ. (2011). *Η εκπαίδευση των παιδιών με δυσκολίες. Εισαγωγή στην ειδική αγωγή*. Αθήνα: Διάδραση.

Ξενόγλωσση

- Ainscow, M. (1998). *Would it work in theory? Arguments for practioner research and theorizing in the special needs field*. London: Routledge.
- Al-Natour, M., Amr, M., Al-Zboon, E., & Alkhamra, H. (2015). Examining collaboration and constrains on collaboration between special and general education teachers in mainstream schools on Jordan. *International Journal of Special Education*, 30(1), 64–77.
- Avramidis, E., Bayliss, P., Burden, R. (2000). Students teachers; attitudes towards the inclusion of children with special educational needs in the ordinary school. *Teaching and Teacher education*, 16, 277-293.
- Avramidis, E., Kalyva, E. (2007). The influence of teaching experience and professional development on Greek teachers' attitudes towards inclusion. *European Journal of special needs education*, 22(4), 367-389.
- Avramidis, E. & Norwich, B. (2002). Teachers' attitudes towards integration/inclusion: A review of the literature. *European Journal of Special Needs Education*, 17, 129-147.
- Baird, G., Charman, T., Baron – Cohen, S., Swettenham, J., Wheelwright, S., & Drew, A. (2001). Screening and surveillance for autism and pervasive developmental disorders. *Archives of Disease in Childhood*, 84, 468 – 475.
- Baron-Cohen, S. (2006). The hyper-systemizing, assortative mating theory of autism. *Progress in Neuropsychopharmacology and Biological Psychiatry*.
- Booth, T. & Ainscow, M (2011). *Index for inclusion. Developing learning and participation in schools*. Bristol: CSIE.

- Booth, T., Ainscow, M., Black-Hawkins, K., Vaughan, M. & Shaw, L. (2000). *Index for inclusion: developing learning and participation in schools*. Bristol: Centre for Studies on Inclusive Education.
- Capps, L., Losh, M., & Thurber, C. (2000). The frog ate the bug and made his mouth sad: narrative competence in children with autism. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 28, 193-204.
- Callan, E., (2016). Democracy, equal citizenship, and education. *Theory and Research in Education*, 14(1), 77-90.
- Centre for Educational Research and Innovation (1999). *Inclusive education at Work. Students with Disabilities in Mainstream Schools. Organization for Economic Cooperation and Development*, 17-18.
- Civitillo, S., et. al., (2017). Towards a better understanding of cultural diversity approaches at school: A multi-informant and mixed-methods study. *Learning, Culture and Social Interaction*, 12, 1-14.
- Clough, P., & Corbett, J. (2000). *Theories of inclusive education*. London: P. Chapman Publications.
- Corbett, J., Slee, R. (2000). An international conversation on inclusive education in Armstrong, F. Armstrong, D., Barton, L. Inclusive education? Policy, contexts and Comparative perspectives. London: David Fulton.
- Cullen, J. P., Gregory, J. L., & Lory, N. A. (2010). The Teacher Attitudes Toward Inclusion Scale (TATIS) Technical Report. *Online Submission, Paper presented at the Annual Meeting of the Eastern Educational Research Association*, 2 – 20.
- Damore, S. J. & Murray, C. (2008). Urban elementary school teachers' perspectives regarding collaborative teaching practices. *Remedial and Special Education*, 30(4), 234-244.
- Fombonne, E. (2003). Epidemiological surveys of autism and other pervasive developmental disorders: An update. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 33, 365- 382.
- Fopiano, J. E. & Haynes, N. M. (2001). School climate and social and emotional development in the young child. In J. Cohen (Ed.), *Caring classrooms/Intelligent schools: The social emotional education of young children* (pp. 47-58). New York: Teachers College Press
- Fraser, B. J. (2005). Using learning environment assessments to improve classroom and school climates. In J. Freiberg (Ed.), *School climate: Measuring, improving and sustaining healthy learning environments* (pp.65-83). London: Routledge Falmer.
- Freiberg, H. J. (2005). Three creative ways to measure school climate and next steps. In J. Freiberg (Ed.), *School climate: Measuring, improving and sustaining healthy learning environments* (pp.208-218). London: Routledge Falmer.
- Friend, M. (2008). Co-Teaching: A Simple Solution that isn't Simple After All. *Journal of Curriculum and Instruction*, 2(2), 9–19.

- Friend, M., Cook, L., Hurley-Chamberlain, D., & Shamberger, C. (2010). Coteaching: An illustration of the complexity of collaboration in special education. *Journal of Educational and Psychological Consultation*, 20(1), 9–27.
- Frith U. (1996). *Autism explaining the enigma*. Basil Blackwell Oxford UK and Cambridge USA.
- Frith, U. (2009). *Autism: Explaining the Enigma*. (Μετάφραση: Καλομοίρης, Γ., Επιμέλεια: Ξενάκη, Χ.). Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Gately, S. E., & Gately, F. J. (2001). Understanding coteaching components. *Teaching Exceptional Children*, 33(4), 40–47.
- Zoniou-Sideri, A., Vlachou, A. (2006). Greek teachers' belief systems about disability and inclusive education. *International Journal of Inclusive education*, 10 (4/5), 379 -394.
- Hall, E. F. (1992). Assessment for Differentiation. *British Journal of Special Education*, 19(1), 10 – 12.
- Hehir, T. & Katzman, L. (2012). *Effective Inclusive Schools: Designing Successful Schoolwide Programs*. San Francisco, CA: Jossey-Bass/ Wiley Publishers.
- Horne, P. E., & Timmons, V. (2009) Making it work: teachers' perspectives on inclusion, *International Journal of Inclusive Education*, 13(3), 273-286.
- Ireson, J. & Hallam, S. (2005). Pupils' liking from school: Abilitygrouping, self-concept and perceptions of teaching. *British Journal of Educational Psychology*, 75(2), 296-311.
- Karmiloff- Smith, A. (1998). Development itself is the key to understanding developmental disorders. *Trends in Cognitive Sciences*, 10(2), 395-396.
- Karagiannis, A., Stainbach, W., Stainback, S. (1996). Historical overview of inclusion, in Stainback, W., Stainback, S. (Eds). *Inclusion: a guide for educators*. Baltimore: P.H Brookers Publications.
- Kohler-Evans, P. A. (2006). Co-teaching: How to make this marriage work in front of the kids. *Education*, 127, 260-264.
- Kuperminc, G. R., Leadbeater, B. J., Emmons, C. & Blatt, S. J. (1997). Perceived school climate and difficulties in the social adjustment of middle school students. *Applied Developmental Science*, 1(2), 76-88.
- Kuperminc, G. R., Leadbeater, B. J. & Blatt, S. J. (2001). School social climate and individual differences in vulnerability to psychopathology among school students. *Journal of School Psychology*, 39(2), 141-159.
- Lindsay, G. (2007). Educational psychology and the effectiveness of inclusion/ mainstreaming. *British Journal of Educational Psychology*, 77, 11-29.
- Matropieri, M. S. (2001). *How to summarize single- participant research: ideas and applications*. *Exceptionality. A special education Journal*, 9 (4), 227 – 244.

- Mastropieri, M.A., Struggs, T.E. (2001). How to summarize single – participant research: ideas and applications. *Exceptionality, A special education Journal* 9 (4) ,266.
- Mastropieri, M. A., Scruggs, T.E., Graetz, J., Norland, J., Gardizi, W., & McDuffie, K. (2005). Case studies in co-teaching in the content areas: successes, failures and challenges. *Intervention in Schools and Clinic*. 40(5), 260-270.
- Mulholland, M., & O'Connor, U. (2016). Collaborative classroom practice for inclusion: Perspectives of classroom teachers and learning support/resource teachers. *International Journal of Inclusive Education*, 20, 1070–1083.
- Murawski, W.W, & Swanson, H.L. (2001). A meta-analysis of co-teaching research: Where are the data? *Remedial and Special Education*, 22(5), 258-267.
- National Curriculum Council. (1989). *A Curriculum for All*. York: NCC.
- National University Hospital. (2004). *Developmental Disorders in Children*. York: NCC.
- Norwich, B. (2000). *Inclusion education. From Concepts, values and critique to practice, in H-Daniels, Special Education re-formed. Beyond rhetoric?* London: Falmer Press.
- Padeliadou, S., Lampropoulou, V. (1997). Attitudes of special and regular education teachers towards school integration. *European Journal of Special Needs' Education*, 12(3), 173-183.
- Porter, G. (1997). What we know about school inclusion, in Centre for educational research and innovation, implementing inclusive education. Paris: OECD.
- Rakap, S., Kaczmarek, L. (2010). Teachers' attitudes towards inclusion in Turkey. *European Journal of Special Needs Education*, 25(1), 57-59.
- Sebba, J., & Ainscow, M. (2009). International developments in inclusive schooling: mapping the issues. *Cambridge Journal of Education*, 26, 5-18.
- Salkind, N. J. (2004). *An introduction to theories of human development*. University of Kansas: Sage Publications.
- Simon, B. (1985). Imposing differentiation in schools. *Education Today and Tomorrow*, 37,3.
- Smith, T., Polloway, E., Patton, J., Dowdy, C. (1998). *Teaching students with special needs in inclusive settings*. Boston: Allyn & Bacon.
- Solis, M., Vaughn, S., Swanson, E., & McCulley, L. (2012). Collaborative models of instruction: The empirical foundations of inclusion and co-teaching. *Psychology in the Schools*, 49(5), 498-510.
- Strogilos, V., Lacey, P., Xanthacou, Y., & Kaila, M. (2011). Collaboration and integration of services in Greek special schools: two different models of delivering school services. *International Journal of Inclusive Education*, 15 (8), 797-818.

- Strully, J., Strully, C. (1996). *Friendships as an educational goal: What have we learned and where are we headed? In inclusion: a guide for educators*. Baltimore: Paul H. Brookers.
- Toth, K., Dawson, G., Meltzoff, A., & Fein, D. (2007). Early, Social, Imitation, Play and Language Abilities of Young Non – Autistic Siblings of Children with Autism. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 37 (1), 145 – 157.
- Warnock (1982). *Department of education and science in special education need: report of the Committee of enquire into the education of handicapped children and young people*. London: HMSO.
- Weston P. (1992). A Decade for Differentiation. *British Journal of Special Education*, 19 (1), 6 – 9.
- Wing, L. (2000). *Το αυτιστικό φάσμα- Ένας οδηγός για τους γονείς και επαγγελματίες*. (Π. Πρώιος, Επιμ.) Αθήνα: Ελληνική Εταιρεία Αυτιστικών Ατόμων.
- Wilmhurst, L. (2011). *Εξελικτική Ψυχοπαθολογία*. Αθήνα: Εκδόσεις Gutenberg

Νομοθεσίες

- Νόμος 1566/1985**. Δομή και λειτουργία της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και άλλες διατάξεις. Φ.Ε.Κ. 167/τ.Α'/30-11-198.
- Νόμος 2817/2000**. Εκπαίδευση ατόμων με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες και άλλες διατάξεις. Φ.Ε.Κ.78/τ.Α'/14-03-2000.
- Νόμος 3699/2008**. Ειδική αγωγή και εκπαίδευση ατόμων με αναπηρία ή με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες. ΦΕΚ 199/τ. Α' /02.10.2008.
- Νόμος 4547/2018**. Αναδιοργάνωση των δομών υποστήριξης της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και άλλες διατάξεις. ΦΕΚ 102/τ.Α' /12.06.2018.